

▲ Energie opwekken tijdens 'De Kracht van Doen'. (Fotografie: Cartesius Museum)

DOE HET SAMEN

Het Cartesius Museum als samenwerkplaats voor DIY

Tekst: Erik Uitenbogaard

Na zo'n veertig jaar 'doe het zelf' zijn we er klaar mee. Het heet nu *Do It Yourself*. Een taalkundige opschaling die meteen de voltooiing inluidt van ons hyperindividualistisch tijdperk. Zelfs de doe-het-zelf-markt heeft in de gaten dat er inmiddels meer aan de hand is. Oplettend wijzen ze in hun tv-spotjes in een nieuwe richting: 'doe het zelf en doe het samen'. Samenwerking hangt volop in de lucht en dat is logisch. Na ons tientallen jaren individueel gelaafd te hebben aan onbeperkte hebzucht is de lol eraf. We zijn murw van het hebben van dingen en vragen komen tevoorschijn. Wat heb ik hieraan? Wat vind ik écht belangrijk? Wat vinden anderen daarvan? Na de climax van hyper individualisme ontstaat er belangstelling voor samen hebben, voor het collectief, voor collectieve belangen. Hebben gaat over in delen. De mogelijkheid van het kunnen hebben is voldoende. 'Ik leen het wel als ik het nodig heb.'

Het Cartesius Museum in Utrecht speelt graag met deze nieuwe perspectieven. Een groot aantal mensen laat er met regelmaat zijn neus zien en werkt samen aan projecten 'die ertoe doen'. Op 2 juni jongstleden hebben een aantal conservatoren van het Cartesius Museum de oogst van twee jaar samenwerking gepresenteerd in de vorm van een opendag onder de titel 'De Kracht Van Doen'. Tijdens dit dagvullend programma hebben zo'n vijfenzeventig deelnemers en een tiental stagiairs vanuit het MBO en HBO zich gebogen over het samen werken aan oplossingen

voor belangrijke vraagstukken van deze tijd. Wat is de relatie tussen mens en machine? Hoe kunnen we met fysieke inspanning bijdragen aan het energievraagstuk? Hoe gaan we om met lokale mobiliteit? Hoe kunnen studenten, zelfstandige professionals en bedrijven samenwerken aan innovatieve en duurzame oplossingen?

Verheven vraagstukken? Zeker, maar juist voor dergelijke vraagstukken geldt doe het zelf én doe het samen. Dikwijls liggen oplossingen voor het grijpen als je de omvang en complexiteit ervan vereenvoudigt. Kan het lokale fitnesscentrum met zijn apparatuur nuttige energie opwekken? Jazeker, met een beetje sleutelen wekt trappen op een hometrainer in drie kwartier genoeg stroom op om een leeg mobieltje weer volledig op te laden. Kunnen we eten van achthonderd vierkante meter braakliggende grond? Jawel, daar kan door verstandig tuinieren en goede samenwerking een gemiddelde straat een jaar van leven. Met bescheiden oplossingen wordt soms veel bereikt, met name in de bewustwording. Zelf doen en resultaat boeken geeft een kick en kan de aanzet zijn om veel verder te gaan.

Er zijn echter nogal wat mensen die 'op slot' zitten. Ze willen misschien wel bijdragen aan noodzakelijke vernieuwingen maar het komt er niet van. We zijn verwend en ons gemakzuchtig gedrag wordt amper bekritiseerd. Iedereen kan zich met voldoende geld vrijwel alles permitteren. Elke

individuele behoefte aan materiële zaken kan worden bevredigd zonder stil te hoeven staan bij de vraag of het wel verantwoord en duurzaam is. In het fitnesscentrum stroom opwekken voor je telefoon doorbreekt bij goedwillende sporters een ingesleten gewoonte om over bepaalde vraagstukken niet na te denken. Door de directe ervaring en het zelf doen ontstaat de mogelijkheid om er een mening over te hebben en er een houding bij te ontwikkelen. Samen met je burens op een stuk grond je eigen groenten verbouwen gaat verder dan goede smaak of 'lekker bezig zijn'. Dergelijke initiatieven zijn (nog) niet voor iedereen weggelegd, maar past het je dan haalt het een nieuw bewustzijn naar boven met enorme potentie.

Behapbare vraagstukken

Zelf én samen aanpakken is hard nodig. Inmiddels heeft onze mondiale samenleving een omvang en dynamiek bereikt die voor ernstige problemen zorgt. Problemen die niet alleen de 'vrije markt' raken maar ook ons dagelijks bestaan. Onze kwaliteit van leven is in het geding bij de groeiende problemen rond de voedselvoorraad, energie, zoet water, grondstoffen, mineralen, klimaat en ecologie. In het Cartesius Museum pakken wij deze uitdagingen op en staat een grondige oriëntatie op de toekomst centraal. Welke waarden delen we eigenlijk als we het hebben over onze kwaliteit van leven? Hoe functioneert een samenleving die zich niet uitsluitend fixeert op maximale winsten? Wat zijn de voorwaarden om duurzaam samen te kunnen leven en werken? De kunst is om deze vraagstukken om te zetten in behapbare proporties en te verbinden met de eigen omgeving en in een dagelijkse praktijk. Op die manier kunnen we er zelf iets aan doen en zijn we in staat om anderen te betrekken bij de samenwerking.

Vanaf zijn oprichting in 2012 staan bij het Cartesius Museum stedelijke dynamiek en vernieuwende samenwerking centraal. Kunstenaars en ontwerpers vormen de kern in dit initiatief en samen met professionals uit andere disciplines, maar ook de buurtbewoners, het lokale bedrijfsleven, het onderwijs, de gemeente en maatschappelijke organisaties worden ambities geformuleerd en activiteiten opgezet die de nodige aantrekkingskracht hebben. In wisselende samenstelling zijn er steeds meer mensen bij de activiteiten betrokken. Deze aantrekkingskracht lijkt in hoofdzaak te worden gevoerd én bepaald door drie aspecten: zelforganisatie, gebaseerd op eigen verantwoordelijkheid en transparantie zonder centraal geleide organisatie; fysieke ontmoeting voorzien van kennisuitwisseling en actie; samenwerking, gecombineerd met de bereidheid bij elke activiteit alle relevante partijen te betrekken.

Zelforganisatie is een combinatie van *Do It Yourself* en goede samenwerking, een logisch antwoord op over-individualisering. We zijn weer op zoek naar gedeelde waarden maar willen onze eigenheid niet verliezen. We willen verantwoordelijkheid nemen maar verlangen in ruil maximale openheid en ondersteuning van de autoriteiten. Vernieuwende en inspirerende samenwerking is het sterkste als we elkaar daarbij ook écht ontmoeten. Fysieke samenwerking zit diep in ons DNA en we merken dat digitale vriendschappen zo hun beperkingen hebben. We willen elkaar fysiek kunnen ontmoeten om vanuit een veel rijkere communicatie te reflecteren, te improviseren, ambities te bespreken en samen te ondernemen. De kick van de ontmoeting, van vriendschap en van goede samenwerking groeit als er ruimte is voor maximale openheid en wanneer de samenwerking kan worden uitgebreid naar meer en sterke deelnemers.

Hier zit ook een kwetsbaarheid. In de huidige 'markt gedreven' samenleving is uitsluiting en eigenbelang de norm. In afzondering worden producten en diensten ontwikkeld en met allerlei vormen van eigendomsrecht beschermd om concurrentie voor te blijven. Het openstellen van initiatief en verbreden van deelname botst met deze intuïtie. Dit is de voornaamste hindernis voor samenwerking bij innovaties tussen bedrijven en kunstenaars/ontwerpers. De creatieven hebben hier het stigma van vrijbuiters die naïef en vrijblijvend zich een weg zoeken. De bereidheid vanuit het bedrijfsleven om externen toe te laten in de kwetsbare processen van onderzoek en ontwikkeling is minimaal en omgeven met angst en onbegrip voor creatieve processen. Het draagvlak voor vernieuwende samenwerking zal moeilijk te vinden zijn zolang de

heersende intuïtie gefixeerd is op geld en winstmaximalisatie. Nog niet iedereen is murw van het hebben van dingen. In veel sectoren en bij de meeste bedrijven blijven vragen over ideologie en verantwoordelijkheid liggen en wordt zonder nadenken een lineair pad gevolgd.

Kennisketens bouwen

Zelf doen dus, én samen. In het Cartesius Museum is de rol van de ruim vijftientig conservatoren om elk vanuit een eigen professioneel werkveld activiteiten te ontplooiën en zoveel mogelijk de samenwerking aan te gaan met (andere) creatief professionals, het bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties, het onderwijs en de buurtbewoners. Samen met het bedrijfsleven en het voortgezet, MBO, HBO en universitair onderwijs zijn al belangrijke resultaten geboekt. Met name door studenten met hun docenten uit te dagen om aan het innovatievermogen binnen het Cartesiusgebied bij te dragen. Een voorbeeldproject betreft het ontwerpen van een duurzaam uitgaansgebied voor de kleine haven achter de Werkspoorkathedraal, een oud industrieel pand op het Utrechtse bedrijventerrein Cartesiusweg. Ruim zestig studenten van MBO Utrecht hebben op basis van cultureel ondernemerschap gewerkt in zelfsturende teams en konden aan het eind van de dag gezamenlijk hun ontwerp tonen dat van feedback werd voorzien door een panel van deskundigen. Door het accent te leggen op het 'doe het zelf, doe het samen'-karakter van dit soort opdrachten voor MBO, HBO en WO kan gesproken worden van het Cartesius Museum als 'samenwerkplaats'. De ontwerpopdracht voor de Mobiliteit 4.0 sessie tijdens onze opendag De Kracht Van Doen borduurt voort op het werk van de MBO-studenten. Het Cartesius Museum laat daarbij zien hoe een kennisketen kan ontstaan tussen MBO-HBO-WO met een zeer bruikbare output voor het bedrijfsleven.

Als mondiale samenleving lijken we ons meer dan ooit bewust te zijn van de zorgelijkheid van de situatie waarin we ons bevinden en ontwikkelen burgers initiatieven die - weliswaar op kleine schaal - de trend breken.

Het zijn veelbelovende resultaten maar nog erg incidenteel. Het is te hopen dat de mondiale vraagstukken ook in het bedrijfsleven als uitdaging worden opgepakt en dat meer en meer wordt samengewerkt, gecombineerd met de bereidheid om relevante partijen te betrekken bij het zoeken naar duurzame verandering. De urgentie is groot. Voorspellingen over de majeure ontwikkelingen op wereldschaal zijn schokkend somber. Op één uitzondering na. Als mondiale samenleving lijken we ons meer dan ooit bewust te zijn van de zorgelijkheid van de situatie waarin we ons bevinden en ontwikkelen burgers initiatieven die - weliswaar op kleine schaal - de trend breken. We doen het zelf en we doen het samen. □

Erik Uitenbogaard is creatief pionier en mede-eigenaar van Via Traiectum. Begin 2012 heeft hij samen met anderen het Cartesius Museum opgericht waar hij de rol vervult van receptie en hoofdconservator (erik@via-traiectum.nl).